

Κωστής
Παπαϊωάννου

Τα
«καθαρά
χέρια»
της
Χρυσής
Αυγής

Εφαρμογές ναζιστικής καθαρότητας

Εισαγωγή

Η φωτογραφία βουλευτή του ελληνικού κοινοβουλίου με τα εμβλήματα των Waffen SS σοκάρει και αντανακλά την ιλιγγιώδη πύκνωση του χρόνου που φέρνει μπροστά μας το έως χτες αδιανόητο. Η ορμητική έφοδος της Χρυσής Αυγής στο επίκεντρο του δημόσιου βίου, όσα προηγήθηκαν των διπλών εκλογών του 2012 και όσα ακολούθησαν αποτελούν ένα αδιάσπαστο όλο. Για τον κοινοβουλευτικό μας βίο η εκλογή νεοναζι βουλευτών αποτελεί ορόσημο. Δεν ήρθε από τον ουρανό, δεν είναι θεϊκή τιμωρία, φυσικό φαινόμενο ή αδιερεύνητο καπρίτσιο της μοίρας.

Η «μακρά Μεταπολίτευση» εδραίωσε την πεποίθηση πως στην Ελλάδα δεν ευδοκιμεί πλέον η Ακροδεξιά. Η δικτατορία και το Κυπριακό της έδωσαν μεγάλο φορτίο ενοχής και στον ίσκιο της δεν μπορούσαν να φυτρώσουν παρά μόνο κάποια εξωτικά άνθη βασιλοχουντισμού. Τα πρώτα μεταδικτατορικά χρόνια η δημοκρατία επαγρυπνούσε για «σταγονίδια» και «νοσταλγούς», με τον καιρό όμως οι βεβαιότητες υπερίσχυσαν. Και χάρη στην ικανότητα που έχει πάντα ο χρόνος να ντύνει το εφήμερο με μια ψευδαί-

οθηση διαρκούς κανονικότητας, πολλοί έμειναν έκπληκτοι με την άνοδο της Ακροδεξιάς τα τελευταία χρόνια και άναυδοι με την ανάδυση του νεοναζισμού σήμερα. Όμως η Μεταπολίτευση δεν αρκεί, δεν μπορεί να αρκεί, για να παραβλέπουμε πως η Ακροδεξιά ήταν πάντα εδώ. Διάχυτη στην ελληνική πολιτική κουλτούρα σε περιόδους σχετικής πολιτειακής ομαλότητας, κρυσταλλωμένη και συμπαγής σε περιόδους έντασης και εκτροπών.

Ο λόγος πολλών δημοσιογράφων, πολιτικών και δημοσιολογούντων για τη ΧΑ υιοθετεί μια ρηχή ερμηνεία. Πιάνουν δηλαδή το φαινόμενο ΧΑ λίγους μήνες πριν από την είσοδό της στο κεντρικό πολιτικό σκηνικό, με αφετηριακό ορόσημο την εκλογή Μιχαλολιάκου στον Δήμο Αθηναίων. Αυτή η επιλογή οδηγεί σε πολιτικά μονοσήμαντη και ιστορικά μετέωρη προσέγγιση. Παραγνωρίζει την ευρύτερη εξέλιξη της Ακροδεξιάς στην Ελλάδα, όχι μόνο διαχρονικά αλλά έστω στην τελευταία φάση της. Αποκόπτει τη ΧΑ από το ευρύτερο πολιτικό περιβάλλον και την καθιστά ένα σχεδόν αυτόνομο φαινόμενο. Η προσέγγιση αυτή ευνοεί μια απλουστευτική εξήγηση της εκρηκτικής ανόδου της ΧΑ που συμπυκνώνεται στο ακόλουθο σχήμα: οι άνθρωποι δεν έβρισκαν προστασία από το κράτος και συμπαράσταση από τα κόμματα απέναντι στο μεταναστευτικό πρόβλημα. Η ΧΑ ήταν η μόνη πολιτική δύναμη που είδε καθαρά το πρόβλημα. Γι' αυτό, η άνοδός της ξεκίνησε από την Αθήνα και επεκτάθηκε αλλού με τη βοήθεια της οικονομικής κρίσης.

Το ερμηνευτικό αυτό σχήμα επιχειρείται να απαντηθεί με μια αντίστροφη υπεραπλούστευση: η άνοδος της ναζιστικής Δεξιάς δεν έχει να κάνει με το μεταναστευτικό, είναι αποκλειστικό αποτέλεσμα της κοινωνικής αποδιάρθρωσης που συντελείται με τα μέτρα των Μνημονίων. Ή, με ακόμα πιο ακραία διατύπωση, η ΧΑ αποτελεί το μακρύ χέρι του συστήματος και η άνοδός της κατασκευάζεται την ώρα που το σύστημα χρειάζεται το χέρι του και μάλιστα δυνατό.

Οι δυο προσεγγίσεις υπηρετούν με συνέπεια αντίθετες πολιτικές λογικές που επιχειρούν να χρεώσουν τη ΧΑ στον αντίπαλο. Η πρώτη λέει ή υπαινίσσεται πως η πλημμελής πολιτική ασφάλειας απέναντι στη μεταναστευτική απειλή, πλημμέλεια για την οποία πρωτίστως ευθύνεται η Αριστερά που υποτίμησε ή αρνήθηκε να δει το πρόβλημα, χάρισε στη ΧΑ ένα προνομιακό πεδίο πολιτικής εκμετάλλευσης. Γενικότερα η Αριστερά, λέει αυτή η οπτική, με τον μαξιμαλιστικό καταγγελτικό της λόγο ενίσχυσε το απέναντι άκρο.

Η δεύτερη προσέγγιση χρεώνει τη ΧΑ στο μνημονιακό στρατόπεδο (αναπαράγοντας τον μονοδιάστατο διαχωρισμό με βάση το Μνημόνιο), υποστηρίζει πως ο αντιμνημονιακός της λόγος είναι προπέτασμα καπνού και ότι την κρίσιμη ώρα η ΧΑ θα προστατεύσει τον σκληρό πυρήνα του συστήματος. Η άποψη αυτή ερωτοτροπεί με τραγικά ιστορικά σφάλματα της ευρωπαϊκής Αριστεράς απέναντι στον ναζισμό.

Υπάρχει και μια τρίτη άποψη που διακονείται κυρίως

από φιλελεύθερους κεντροαριστερούς διανοούμενους. Η άνοδος του νεοναζισμού είναι αποτέλεσμα της ελληνικής ιδιαιτερότητας που σχετίζεται με την παραδοσιακή ισχύ του ελληνικού εθνικισμού και γενικότερα με το βαλκανικό παράδειγμα. Και τούτη η άποψη παραγνωρίζει πολλά και κυρίως τον βαθύτατα ταξικό χαρακτήρα του αναδυόμενου νεοναζισμού.

Η άνοδος της ΧΑ σχετίζεται με όλα αυτά και με πολύ περισσότερα. Κατ' αρχάς, αναμφισβήτητα συνδέεται με το μεταναστευτικό ζήτημα. Η ραγδαία ένταση του μεταναστευτικού, τόσο η πρώτη φάση της τη δεκαετία του 1990 όσο κυρίως η δεύτερη η «εξωβαλκανική», προκάλεσε αλυσιδωτές κοινωνικές εξελίξεις. Η ακραία υφεσιακή συνθήκη μέσα στην οποία εξελίσσεται το μεταναστευτικό σήμερα δεν πρέπει όμως να μας κάνει να ξεχνάμε ότι πολλά προβλήματα υπήρχαν και τον καιρό της «ισχυρής Ελλάδας», των μεγάλων έργων και της ανάπτυξης.

Εάν αφαιρετικά οριοθετήσουμε τις δυο κυρίαρχες όψεις και προσλήψεις του μεταναστευτικού κατά την πρώτη φάση, θα διαπιστώσουμε: από τη μια διάχυτη ανασφάλεια κυρίως στην ύπαιθρο λόγω αυξημένης χαμηλής παραγωγικότητας και ορισμένων (μάλλον υπερπροβεβλημένων) ακραίων περιστατικών βαριάς εγκληματικότητας. Από την άλλη, συστηματική υπερεκμετάλλευση του μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού τόσο από το μεγάλο βιομηχανικό και εργολαβικό κεφάλαιο όσο και στο μικροεπίπεδο της οικογενειακής γεωργικής μονάδας, της οικοδομής ή της παρο-

χής υπηρεσιών³. Και οι δυο αυτές όψεις εντάθηκαν κατά τη δεύτερη φάση, για λόγους που έχουν να κάνουν μεταξύ άλλων με την ύφεση και με τη σύνθεση του μεταναστευτικού πληθυσμού.

Σε αυτό το πλαίσιο, το μεταναστευτικό έδωσε στη ΧΑ πολλά τακτικά πλεονεκτήματα, με πρώτο την άμεση πολιτική της διακριτότητα. Χτίζοντας πάνω στο μεταναστευτικό έγινε ορατή, μίλησε εύληπτα, κατόρθωσε γρήγορα να ταυτίσει τον λόγο με την πράξη. Απέκτησε άκοπα ένα ελκυστικό τρέντινγκ και το αξιοποίησε με εξαιρετικά επωφελείς όρους. Κατάφερε, πατώντας στο θεμελιακό συναίσθημα του φόβου και μέσα από το πρίσμα της μανιχαϊστικής υπεραπλούστευσης, να πολώσει ταχύτατα τη συζήτηση ανάμεσα στους «φίλους» και τους «εχθρούς» των μεταναστών.

Αυτό το σχήμα, προσφιλές σε μεγάλο μέρος του πολιτικού προσωπικού (όχι μόνο της Δεξιάς), η ΧΑ κατόρθωσε να το συμπυκνώσει στη φράση που ώθησε την παραδοσιακή ξενοφοβική συνθηματολογία στα άκρα. Το πολύ απλό «Έξω οι ξένοι» φάνηκε να έρχεται από τα κάτω, σαν απαίτηση του κοινωνικού σώματος, και έτσι λειτούργησε στην κατεύθυνση της άμεσης αντανάδρασης μεταξύ της κοινωνίας και όποιων πολιτικών δυνάμεων «ήταν διατεθειμένες να ακούσουν την κοινωνία», δηλαδή πρώτα και κύρια της ίδιας της ΧΑ. Με ένα τέτοιο σύνθη-

3 Ενδεικτικά, ΙΝΕ ΓΣΕΕ, *Μεταναστευτική πολιτική και δικαιώματα μεταναστών*, Αθήνα 2005.

μα οριοθετούσε το θεματικό πεδίο στο οποίο θα έπαιζε χωρίς αντίπαλο.

Εάν τα πράγματα έμεναν εδώ, θα είχαμε να κάνουμε με ένα εξτρεμιστικό μόρφωμα που εκμεταλλεύτηκε την κοινωνική συγκυρία και ανέπτυξε μια επιτυχημένη ρατσιστική εκστρατεία. Έτσι έδειχναν τα πράγματα ως το τελευταίο στάδιο πριν από την είσοδο στο κεντρικό πολιτικό σκηνικό.

Αμέσως μετά όμως ο λόγος της ΧΑ υπερέβη το πεδίο του μεταναστευτικού. Σε επίπεδο συνθημάτων, πέρασε από το ειδικό «Έξω οι ξένοι» στη γενικής ισχύος επιταγή «Να ξεβρομίσει ο τόπος». Αφού καρπώθηκε τη διάχυτη αίσθηση ανασφάλειας που είχε από πολλούς ταυτιστεί με το μεταναστευτικό, άνοιξε υπέρ της μια μεγάλη πολιτική πίστωση επιχειρώντας να εκφράσει και μάλιστα να μονοπωλήσει το παλλαϊκό αίτημα γενικότερης κάθαρσης. Άνοιξε τη σχεδόν μονοθεματική ως τότε δημόσια ατζέντα της (μολονότι ποτέ δεν υπήρξε μονοθεματική οργάνωση) ώστε να καλύπτει όλο το φάσμα που η συγκυρία της κρίσης δημιουργούσε.

Αυτή η προβολή του αιτήματος για καθαρότητα/κάθαρση δεν αποτελεί απλώς επικοινωνιακή επιλογή της ΧΑ. Δεν αποτελεί ούτε καν μόνο στρατηγική επιλογή επιβεβλημένη από την ανάγκη ανταπόκρισης στη συγκυρία και αξιοποίησής της με σκοπό την αύξηση πολιτικού κεφαλαίου. Στο αίτημα αυτό συναρμόζεται η τακτική με την πολιτική, γιατί αποτελεί πρωτίστως έναν εκ των ων ουκ άνευ όρο για την υλοποίηση του προγράμματος της ΧΑ. Το αίτημα

αυτό αντανακλά το προγραμματικό της εύρος. Ακόμα περισσότερο, η έννοια της καθαρότητας είναι δομικό στοιχείο κάθε εθνικοσοσιαλιστικού και φασιστικού προγράμματος. Ως τέτοιο δεν μένει στο επίπεδο του αιτήματος. Το αίτημα συνοδεύεται από την επιβολή του.

Κατά τούτο, λοιπόν, είναι βάσιμη και η δεύτερη προσέγγιση. Η ΧΑ δεν είναι γέννημα της ύφεσης, της ακραίας λιτότητας και της κοινωνικής αποδιάρθρωσης αλλά η εκτίναξη της εκκολάφτηκε σε αυτή τη συγκυρία. Η απονομιμοποίηση του πολιτικού συστήματος και η οργή απέναντι σε εγχώριο και ευρωπαϊκό πολιτικό προσωπικό τροφοδοτούν τη δυναμική της.

Η χρονική στιγμή της ανόδου της ΧΑ δεν πρέπει να ιδωθεί σαν καπρίτσιο της μοίρας αλλά ως κρίκος μιας εξέλιξης που συντείνει στον εκφασισμό κοινωνίας και κρατικών μηχανισμών. Το γιατί μπορεί σε μια χώρα σαν την Ελλάδα η παρούσα οικονομική κρίση να εκκινεί ή να επισπεύδει διαδικασίες εκφασισμού δεν είναι ένα ερώτημα που μπορεί να απαντηθεί με βάση μόνο τις οικονομικές διαδικασίες. Δεν μπορεί όμως να απαντηθεί και χωρίς αυτές.

Η παγκόσμια διάχυση των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και αγορών, η πλανητική κίνηση των κεφαλαίων, η χωρίς προηγούμενο υπερσυγκέντρωση οικονομικής ισχύος, η κατάργηση των οικονομικών συνόρων, η απίσχνανση του οικονομικού ρόλου του έθνους-κράτους, η ενίσχυση υπερεθνικών και διεθνικών οικονομικών οργανισμών, η

δημιουργία ενός ενιαίου παγκόσμιου οικονομικού χώρου συνθέτουν την πορεία προς την ολοκλήρωση του καπιταλισμού ως παγκόσμιου συστήματος που χαρακτηρίζεται από αλληλουχία διεθνών οικονομικών κρίσεων. Αυτή η παγκόσμια οπτική αποτελεί το φόντο του προβληματισμού μας για την άνοδο του νεοναζισμού στην Ελλάδα, δεν αποτελεί όμως την κύρια προβληματική εδώ. Εδώ μας απασχολεί κυρίως η επιχειρούμενη επιβολή μιας καθολικής ναζιστικής καθαρότητας και η συμβολή της στον εκφασισμό κοινωνίας και πολιτικής.

Ο Πουλαντζάς τοποθετεί τον φασισμό στο ιμπεριαλιστικό στάδιο του καπιταλισμού και κάνει τη διάκριση των περιόδων στη διαδικασία εκφασισμού.⁴ Εξετάζοντας το ελληνικό κυνήγι της ναζιστικής καθαρότητας, στην ουσία εξετάζουμε εάν και πώς οι πράξεις εκκαθάρισης κοινωνίας και θεσμών δυνάμει συναρθρώνονται με τις περιόδους αυτές.

Έχουμε όμως όντως να κάνουμε με μια πορεία εκφασισμού; Πολλοί αντιτείνουν ότι πρόκειται για ένα πρόσκαιρο πολιτικό φαινόμενο με ημερομηνία λήξης. Μπορεί η στενή σύνδεσή του με συνθήκες όπως η οικονομική συγκυρία ή το μεταναστευτικό να αποτελεί και το κλειδί για την υπέρβασή του. Άλλοι, μετά τις συλλήψεις, σπεύδουν ήδη να μιλήσουν για το τέλος του νεοναζιστικού φαινομένου στη χώρα. Η δε κυβέρνηση, με περισσή επιπολαιότητα

4 Ν. Πουλαντζάς, *Φασισμός και δικτατορία*, Θεμέλιο 2006, σελ. 73-74.

τα, δημιουργεί συνθήκες επικοινωνιακής καταιγίδας, μέσα στην οποία χάνεται η ουσία και διακυβεύεται το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα.

Δεν υποστηρίζω πως η Ελλάδα διανύει πορεία συνολικού εκφασισμού, ή πάντως δεν διανύει μια ευθύγραμμη και μονοσήμαντη τέτοια πορεία. Η αναζήτηση αναλογιών με ιστορικά παραδείγματα του παρελθόντος και η απόπειρα κατανόησης με τα εργαλεία που ερμήνευσαν το φασιστικό φαινόμενο κατά το παρελθόν δεν επαρκούν σήμερα.

Από την άλλη, η άνοδος της ΧΑ δεν μπορεί να ιδωθεί ως αυτόνομο φαινόμενο. Καθρεφτίζει αλλά δεν περικλείει ολόκληρο το ζήτημα του εκφασισμού κοινωνίας και μηχανισμών του κράτους. Ενδεχόμενη αναστροφή της δεν σημαίνει εξάλειψη του φαινομένου. Επίσης, ακόμα και αν δεν έχουμε να κάνουμε με την εγκαθίδρυση φασιστικού κράτους, όπως κάποιοι λένε, η άνοδος, παρουσία και δράση της ΧΑ έχει επενεργήσει δραστικά σε διαδικασίες που είχαν ήδη δρομολογηθεί και σχετίζονται με λειτουργίες έκτακτης ανάγκης.

Το τραγικό είναι πως η ανάγκη αντιμετώπισης της ΧΑ χρησιμοποιήθηκε για να ενισχύσει αυτούς τους μηχανισμούς έκτακτης ανάγκης. Μας λένε δηλαδή ότι για να ανακοπεί η ισχύς της ΧΑ το κράτος λαμβάνει μέτρα αντιμετώπισης των παραγόντων που την ενισχύουν και αυτά τα μέτρα δεν μπορεί παρά να είναι μέτρα έκτακτης ανάγκης. Έτσι όμως το κράτος ακολουθεί τη γραμμή της ΧΑ για να περιορίσει τη δύναμή της. Λαμβάνει έκτακτα μέτρα κατα-

στολής για να περιορίσει τις αντιδράσεις στα μέτρα λιτότητας. Έτσι τάχα θα επιταχυνθεί η πορεία ανάκαμψης και θα αποδυναμωθεί ο νεοναζισμός; Λαμβάνει μέτρα που παραπέμπουν σε καθεστώς εξαίρεσης για να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που σχετίζονται με το μεταναστευτικό. Και αφού οικονομική κρίση και μεταναστευτικό έθρεψαν τη ΧΑ, τα μέτρα έκτακτης ανάγκης υποτίθεται πως θα την ανακόψουν. Πρόκειται για μια λογική «εκφασισμού για την αντιμετώπιση του φασισμού» που επιπλέον παραβλέπει τον πιο κρίσιμο παράγοντα, τη διείσδυση του φασισμού στους κρατικούς μηχανισμούς.

«Αυτά τα χέρια μπορεί καμιά φορά να χαιρετούν έτσι, αλλά είναι καθαρά χέρια. Δεν είναι βρόμικα, δεν έχουν κλέψει».

Όταν ο Αρχηγός της Χρυσής Αυγής είπε αυτά τα λόγια χαιρετώντας φασιστικά, όλοι στάθηκαν στην απροσχημάτιστη παραδοχή της φασιστικής του ταυτότητας. Λίγοι επισήμαναν πως το «ακόμα και φασίστες ή νεοναζί, αλλά πάντως καθαροί και έντιμοι» αποτελεί κεντρικό άξονα επικοινωνίας της Χρυσής Αυγής. Η καθαρότητα αποτελεί κομβικό σημείο στην πρόσληψη του ναζιστικού φαινομένου γενικά, και του ελληνικού νεοναζισμού ειδικά· διατρέχει κάθε πτυχή του λόγου και της πράξης του.

Το βιβλίο αυτό εξετάζει: τη λειτουργία της Χρυσής Αυγής ως «εθνικού απολυμαντικού», παρακολουθώντας την εκρηκτική πορεία ανόδου μέχρι τις συλλήψεις του αρχηγού και στελεχών της· την καθολική επέκταση του νεοναζισμού που επιχειρεί να μην αφήσει καμιά γωνιά του δημόσιου βίου ανέλεγκτη και «ύποπτα ακάθαρτη»· τα επικίνδυνα «λοιμώδη νοσήματα» στην εκπαίδευση, την τέχνη, τη διανόηση· τους στόχους της εκκαθάρισης και τη βίαιη τελετουργία των ταγμάτων εφόδου· την ώσμωση των νεοναζί με την αστυνομία· την επέκταση στον δημόσιο χώρο με πρακτικές Μαφίας. Με λίγα λόγια, σκιαγραφείται ο διάχυτος εκφασισμός του κοινωνικού σώματος και η υιοθέτηση της ακροδεξιάς ατζέντας από μέλη του πολιτικού προσωπικού.

ISBN: 978-960-566-417-6

9 789605 664176

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΖΗΤ 6417